

38 זו יכולה היתה להינתן מיד עם צמיחת התבואה,
39 שמלכתחילה תצמח "בארץ ההיא ובשנה ההיא" כמות
40 הגדולה פי מאה מהצומח בארץ טובה ובשנה טובה,
41 ואז הנס קרוב יותר לחוקי הטבע. מדוע בכל זאת ניתנה
42 כאן הברכה על ידי נס – "מאה שערים" לאחד צמיחת
43 ומדידת התבואה – שאין לו כלל אחיזה בטבע והוא
44 "מנקר את העיניים"?

ה.

הברכה בזכות המעשרות

45 ואכן, רש"י עצמו מבהיר זאת: כאשר ברצונו לומר
46 שהערכת השערים היתה לאחד הצמיחה, הוא מבטא
47 זאת במלים: "אומד זה למעשרות היה". לכאורה, אם
48 בכונת רש"י לספר רק אודות זמן האומד, הוא היה
49 צריך לציין במפורש, שהאומד היה לאחר הצמיחה,
50 ולא להסתפק ברמז לכך על ידי המלה "למעשרות"?
51 ההסבר לכך הוא, שבאומרו "למעשרות היה"
52 משיב רש"י גם לקושיה שהוזכרה לעיל: נס זה אכן
53 התרחש רק לאחר הצמיחה, כי הברכה של "מאה
54 שערים" הגיעה בזכות מצות מעשר¹⁶ המקיימת רק
55 מאוחר יותר, ולכן, דוקא לאחר שהתבואה כבר בשלה
56 ויצחק מדד את כמותה לצורך מעשרות, רק אז, בזכות
57 זאת – וימצא... מאה שערים".

58 אך עדיין פירוש זה קשה: אילו רצה הקדוש-ברוך-
59 הוא לגמול ליצחק עבור מצות מעשר רווח של "מאה
60 שערים", עדיין ניתן היה לעשות זאת באופן שתהיה לו
61 אחיזה בטבע: למשל, שיצחק ימכור את התבואה
62 במחיר כה גבוה, פי מאה משויה¹⁷, וכדומה. מדוע
63 ניתן לו דוקא השכר של "מאה שערים", הנוגד
64 לחלוטין את גדרי הטבע?

65 משום כך מציין רש"י שפירוש זה על "מאה
66 שערים", שהתבואה הכפילה את עצמה מאליה, הוא
67 מאמר של "רבותינו" – כלומר, קשור ללימוד בדרך
68 ההלכה, דרך הדרש – ולא פירוש לפי הפשט ממש.
69 הפירוש לפי פשוטו הוא, שהברכה שרתה בזמן צמיחת
70 התבואה, ולכן יש אחיזה בטבע. ולכן מקדים רש"י את
71 הפירוש "ועשתה על אחת שאמדה מאה" לפני הפירוש
72 "אומד זה למעשרות היה", כי הוא סובר שזהו הפירוש
73 העיקרי.

1 בכל זאת משתמע מתוכן הפסוקים, שב"וימצא...
2 מאה שערים" הכוונה היא להדגיש את הכמות, את
3 ריבוי השפע המומשי שנתן הקדוש-ברוך-הוא ליצחק,
4 ולא רק את הפלא שהיה בכך. כפי שמוכח מן הנאמר
5 בהמשך הפסוקים: "ויגדל האיש... עד כי גדל מאד".
6 לכן קשה לומר, שב"מאה שערים" הכוונה היא לפי
7 מאה ממה שאמור לצמוח בארץ קשה ובשנה קשה,
8 שהרי למרות הפלא העצום שבכך, בכל זאת אין זה
9 שפע עצום, ואף סביר להניח, שהכמות של "מאה
10 שערים" של ארץ ושנה קשות אף קטנה מכמות אחת
11 של ארץ ושנה טובות.
12 לפיכך מביא רש"י את הפירוש "אומד זה
13 למעשרות היה". לפי פירוש זה יוצא, שהיתה כאן
14 ברכה כפולה: ראשית, היתה ברכה בצמיחת התבואה,
15 שלמרות הארץ הקשה והשנה הקשה צמחה התבואה
16 כאילו היו ארץ טובה ושנה טובה. ורק לאחר הצמיחה
17 הרבה כבארץ טובה וכשנה טובה, הוכפלה התבואה
18 בבת אחת פי מאה.

ד.

מדוע נעשה נס החורג ביותר מדרך הטבע?

19 אך גם על פירוש זה אפשר לשאול: כיון שהקדוש-
20 ברוך-הוא רצה להעניק שפע כה רב בתבואתו של שדה
21 יצחק – פי מאה מכמות התבואה הצומחת בארץ טובה
22 ובשנה טובה – יכולה היתה ברכה גדולה זו להתקיים
23 כולה בצמיחת התבואה, שהשדה יצמיח מלכתחילה
24 כמות גדולה זו במלואה. מדוע היתה הצלחת התבואה
25 עצמה מוגבלת לכמות אחת (אלא שהיתה בכך ברכה,
26 שלמרות שהיו ארץ קשה ושנה קשה צמחה תבואה
27 כבארץ וכשנה טובות), ורק לאחר מכן הכפילה פתאום
28 התבואה את עצמה פי מאה?

29 יותר מכך: מובן בפשטות, שכיון שהקדוש-ברוך-
30 הוא קבע ברצונו שהעולם יתנהל לפי חוקי הטבע, ואף
31 לגבי חלק מהם הוא כרת ברית ש"לא ישבותו"¹³, הרי
32 לא יעשה הקדוש-ברוך-הוא נס שישבור את חוקי
33 הטבע, כאשר אפשרי שאותו שפע יגיע בדרך הטבע¹⁴.
34 ואף כאשר הכרחי, כביכול, להזדקק לנס, הרי אם
35 אפשר להגיע לכך על ידי נס הקרוב יותר לטבע, אין
36 נעשה נס הנוגד לחלוטין את חוקי הטבע¹⁵.

37 ואם כך, השאלה בענייננו קשה יותר: ברכה כפולה

(13) נח ה, כב.

(14) ראה דרשות הר"ן ד"ח הקדמה הא' – הובא בלקו"ש ח"ג (המתורגם) ע' 225. עיי"ש.

(15) וכעציווי בעשיית התיבה בנפר – מפני חווק המים כו' (רש"י נח ו, יד)

ועוד.

(16) ראה ע"ז גם ספורנו כאן.

(17) ובלשון הספורנו: שמכר תבואתו בדמים יקרים.